

Др Душан МАРТИНОВИЋ*

НИТИ ПРОТАГОНИСТА, НИТИ КРИВОТВОРЦИ ИСТОРИЈСКЕ ИСТИНЕ

(Трагом два написа Божидара Лукића:
"Бајичка резолуција 1942. и догађај у којему је подстиакнућа")

Минуле 1998. године обзнанио је Божидар Лукић, официр ЈНА у пензији, из Београда, под горњим насловом у приватном издању брошурицу на 16 страница и дијелио је Цетињанима по Београду, а сада, ево и у "Историјским записима" - бр. 1/2 за 1998. годину који су се недавно појавили из штампе, готово истовјетни текст са незнатним скраћењима.

Скратио је, на примјер, бомбасти почетак брошуре, који гласи: "Догађај у којему је подстакнута описујем као његов *iprotaгониста* (курзив наш!). То чиним јер сам, захваљујући срећним околностима, доживио, да неки накнадни историјски списатељи, огрезли у усконационалној психопатологији, не само да кривотворе историјску истину, већ чак, ради својих помрачених националних амбиција мијењају из основа саму суштину и садржај Резолуције. Не презајући ни од фалсификовања потврђених чињеница, спремни да потпуно замијене чак и мене као *iprotaгонисту* (курзив наш - Д. М.) догађаја са другим и, поред мене живог и здравог, моје дјело припишу другоме који, у датом моменту одговара њиховој представи, бескрупулозно прекрајају историјску истину, не зазирући од присуства још живих свједока и носиоца те истине".

Ето, тако је наш критичар тешким фразама окарактерисао двојицу Бајица: мене и Миша Петрова Мартиновића, пуковника ЈНА у пензији, за неке, рекао бих, непрецизне формулације које сам ја дао у локалној новини "Цетињском листу", сада већ давне 1983. године. (Ово може бити комплимент поменутом листу, јер се обично каже да новине "три дана трају"!)

Мало је Лукићу било да о свом трошку објављује брошуру, него се осмјелио да исти текст објави у једном реномираном часопису, у циљу,

* Аутор је научни савјетник, Централна народна библиотека Ђурђе Црнојевић, Цетиње.

како каже: "да покушај историјског кривотворења (не било већег! - Д. М.) разобличим баш ја као протагониста тог догађаја а не нико други у моје име".

Просто невјероватно за какве се ситнице и историјски ирелевантне податке и један безазлени новински текст, пригодно написан, "хвата" наш критичар. Дакако, он то чини да би себе прогласио за "*ирошаг-онисту*" једног одиста познатог историјског документа и догађаја из ослободилачког рата и народне револуције 1941-1945. године.

Морам признати пред лицем јавности да ни сада, послје двапут објављеног Лукићевог написа, не могу да уочим и схватим његову улогу протагонисте у случају *Бајичке резолуције*. Убијеђен сам да то неће моћи схватити ни читаоци(!), сем као његов хвалоспјев себи у част.

Наиме, Б. Лукић као "протагониста" описује један значајан догађај који се збио 12. марта 1942. године на Цетињу, у "Зетском дому", када су националистичке вође на челу са генералом Блажом Ђукановићем организовале Збор свих активних и резервних официра и подофицира бивше југословенске војске, у циљу њиховог мобилисања против партизанског ослободилачког покрета, на којему је Божидар - Божо Лукић одржао свој патриотски говор, који се сада појављује први пут интегрално на свјетлост дана, у интерпретацији аутора.

Лијепо је од Лукића што нам приказује атмосферу у "Зетском дому" 12. марта 1942, што се присјећа свог говора одржаног том приликом и што нам га презентира у цјелости, као да је то јуче било. Добро је што он (Божидар Лукић) даје вјеродостојан запис о том догађају и што упознаје јавно мњење са својим говором, који је, по природи ствари, недовољно знан, могуће, временом заборављен. Остаје, међутим, питање зашто га није раније објелоданио него сада, послје безмало шест деценија!? Он нас, додуше, подсећа у поменутих написима, да су га "приказали" у *Побједи* 4. маја 1978. године Вељко Дупланчић, из Сплита, и Драго Филиповић, из Београда. Ова Лукићева информација је сасвим тачна. Идући њеним трагом, у назначеном листу бр. 4452, на 2. његовој страници у рубрици "Писма читалаца" наречена двојица написала су писмо под насловом "Неосвијетљени догађај из ратних дана", у коме саопштавају да је Божо Лукић одржао "такав говор да им је (Националистичком покрету - Д. М.) на самом почетку разголитио њихову издајничку работу" - истичући, да оно што они раде "остаће за сва времена забиљежено као најсрамније издајство у историји наших народа". Аутори цитираног писма, апострофирају и то да је говор "био дужи" и садржајнији од онога што је њима остало у сјећању. И закључују: "Божу припада заслуга за разбијање те скушштине од које се много очекивало".

Штета је, међутим, што Б. Лукић није раније свој говор објавио ради упознавања са његовом садржином културне и научне јавности. Да је то учинио не бих ни ја био предмет његове жестоке, у сваком случају, неодмјерене критике. Зашто се он обрушио на двојицу Бајица - на мене и Миша Петрова Мартиновића, није посве јасно, још мање довољно мотивисано. Лукић нама двојици *замијера* за "погрешно писање" у односу на њега "који није Бајица" и који се као такав "испријечио" нашој "ис-

торијској комбинаторици", наводећи неке потпуно ефемерне "податке".

Као "протагониста" Лукић описује поменути догађај од 12. марта 1942. године "којим је подстакнута Бајичка резолуција". Он, дакле, приписује себи главну улогу - улогу "протагонисте" на Збору у "Зетском дому" који су организовали "националисти под вођством бившег ђенерала Блажа Ђукановића и 'зеленаша' под др Новицом Радовићем, двије категорије љутих противника, у овом случају обједињених у издаји" (стр. 139).

Упркос овако "неспретно" употребељене ријечи "протагониста",¹ у каснијем тексту Лукићевом видимо да је он - одважно и храбро одржао свој патриотски говор против растућег Националистичког покрета, што је, по свему судећи, неспорно.

Након позитивне оцјене о документу познате у историографији и публицистици "Бајичке резолуције", у којој је "осуђена - како Б. Л. каже - издаја као срамна и недолучна традицији у вјековној борби наших предака за слободу", Лукић наводи и текст ове општепознате Резолуције.

Лукић истиче, међутим, да су непосредно послје Другог свјетског рата, па и доцније, појединци "оптерећени локализмом, у разним гласилима ревијалне и дневне штампе, и у настојању да Резолуцију прикажу као *ауџенџичну бајичку џворевину* (курзив наш - Д. М.), преокрећу јој суштину и садржај, и умјесто као што је у садржају усмјерена на Црногорски националистички покрет и његове издајничке циљеве и одлуке, они је из темеља мијењају и усмјеравају директно на окупатора... (стр. 140). Међу овима "оптерећеним локализмом" Лукић убраја и мене и наводи два за њега круцијална доказа.

Први доказ. - Што сам ја као један од деветочланог редакцијског колегија фотомонографије *Цетиње* аутора Вељка - Шуње Ђурића (Београд: "Југословенска ревија", 1980) допустио да се на 52. страници управо цитира дио поменуте Резолуције, који је фрагмент и Б. Л. преузео из Ђурићеве књиге и на основу којег даје претходну оцјену. Готово невјероватно! Зашто баш мене у овом случају апострофира Лукић!? Ја сам само члан Редакције. Ђурић је аутор и његов је текст потпуно коректан и у дијелу кратког коментара, у којему вели:

"Да би разбила јединство народа, окупациона команда вршила је притисак на мјештане да се супротставе народнослободилачком покрету. Таква настојања окупационих власти нијесу дала резултате. Мјештани Бајица, насеља у Цетињском пољу, преко својих представника предали су окупационим властима резолуцију", коју је потписало 195 Бајица!

У чему се огледа моје "прекрајање" цитиране Резолуције из наведеног Ђурићевог текста остаће свакако непознаница свима који буду читали Лукићеву безразложну критику, што се барем мене тиче. Очи-

¹ Грчка ријеч "протагониста" употребљава се у нашем језику као: први борац, првоборац, вођа, главни поборник, главни покретач, главна личност итд. (уп.: Вујаклија, *Лексикон сџраних речи и израза*, Београд, 1991, стр. 732).

гледно код њега је нешто побркано; стиче се утисак да ни њему ствари нијесу јасне, иако категорички изјављује:

"Ово није ни необјашњиво од поменуто двојице прекрајача истине о Бајичкој резолуцији, јер, ако би се написала истина о њеном настанку, морао би се у том случају поменути претходног дана одржани Збор у *Зетском дому, мој говор* (Sic!) и драматична ситуација на том Збору, на којему су тројица на њему присутних Бајица: Јован Крстов, Васо Божов и Радован Попов, одлучили да за сјутрадан закажу збор свих Бајица из града и села у Бајицама", и толико очигледно, сујетно додаје:

"Међутим, прекрајаче Резолуције (мисли на мене и Миша П. Мартиновића - Д. М.) то би онемогућило да Резолуцију представе у јавности и за историју као аутентичну бајичку творевину".

Буди Бог с нама! О чему Б. Л. прича: гдје му је логика?

Сада тек унеколико бивају јасни мотиви написа Божа Лукића! Сујета је "проговорила" у њему, што се види тек из каснијег његовог текста. Ни ја, нити М. П. Мартиновић, не спомињемо говор одржан у "Зетском дому" и - што је особито за Лукића важно - његов утицај на доношење Бајичке резолуције.² Ето, у том грму лежи зец! Што се мене тиче, морам признати да ни дан-данас последице два објављена текста (истовјетна!) Божа Лукића, не могу схватити никакву интеракцију између Лукићевог говора и Резолуције, ипак, *ауџенџичне*. Такву "међузавист" нијесам ни запазио у досадашњим историјским изворима, публицистичким и журналистичким текстовима (а било их је доста!) о Бајичкој резолуцији.

Друџи Лукићев доказ. - Оно што нама двојици поменутих Бајица (тј. мени и Мишу Петрову) посебно замјера за "погрешно писање" у односу на њега "који није Бајица" и који се као такав супротставио нашој "историјској комбинаторици", јесте мој, па Мишов, пригодни новински напис у већ поменутом "Цетињском листу" (25. маја 1983), који сам више хроничарски написао "Поводом откривања бисте народном хероју Николи Васову Мартиновићу у бајичком Спомен-дому" и потписао га иницијалима Д. М. Овај пригодни новински текст, писан на основу казивања других, без икаквих претензија да правим "историјску комбинаторику", између осталог, гласи:

"Посебно је допринио, са још неколико официра, разбијању четничког националистичког покрета који је, под покровитељством италијанског окупатора, организовао ђенерал Блажо Ђукановић. Будући да је на састанку националиста и зеленаша у Зетском дому енергично иступио, демаскирајући издајничку улогу бившег ђенерала, морао је напустити Цетиње истог дана 12. марта 1942".

Истине ради треба рећи да је моје такво, узгредно, новинско казивање (потписано иницијалом Д. М.), производ из "друге руке", јер се ја нијесам бавио истраживањем овог догађаја у "Зетском дому", а нијесам га ни нотирао као учесник, јер то нијесам ни могао бити, будући да сам тада био деветогодишњак.

² У том контексту Б. Лукића не помињу: др Димитрије - Димо Вујовић, *Године ратне*, Београд 1968, нити Даница Мариновић - Пејовић, *Цетиње у вријеме несигурно 1918-1945*, Београд 1998.

Стоји грешка у мом пригодном напису да је Никола Васов Мартиновић "енергично иступио, демаскирајући издајничку улогу бившег ђенерала Блажа Ђукановића" (тако су ми давали податке они које сам консултовао!). Међутим, та грешка није толико кардинална и за жигосање које то чини Божидар Лукић, који и сам каже да је Никола Васов Мартиновић онемогућен да говори на Збору. Ево што, с тим у вези, Лукић каже о Николи: он је "дуго стајао напола дигнут, држећи високо дигнуту руку и тражећи ријеч" неколико пута, али је у "мучној ситуацији која је настала није добио", те да су га истовремено отпозади "вукли за капут и ударали" (стр. 145).

Очито, ни ова грешка ни она да је Никола Васов, да би избјегао одмазде, изашао из Цетиња у Бајице 12, а не 13. марта 1942, како тврди Б. Л., није уопште релевантна за историјску науку.

Иако за ове "грешке" које сам починио Божидар Лукић не штеди тешке квалификативе (осим поменутих на почетку), као што су: "фалсификати поменутих списатеља", "острашћени фалсификатори", "живи кривотворци" и т. сл. небулозности из његовог официјерског вокабулара, не бих ни полемисао са њим да није у питању његово оспоравање аутентичности Бајичке резолуције, јер није нигдје потенцирана његова улога у свему томе, и мени подметање, поред осталих, да сам њену суштину усмјеравао на италијанског окупатора а не на Црногорски национални покрет! Јасно је да Лукић доноси произвољне закључке (на основу поменуте фотомонографије!), јер није читао моју расправу о Бајичкој резолуцији у којој сам истицао да су окупатор и његови сарадници, створивши војну и политичку организацију која је развијала интензивну пропаганду против партизана и ослободилачког покрета уопште, те да је у том циљу формиран "Црногорски национални фронт". Уз описивање догађаја и цитирање *ad litteram* текста Резолуције, истицао сам да је "против националистичког покрета и његовог настојања да се превасходно мушко одрасло становништво укључи у њега, међу првима су (читај: *први!*) организовано и јединствено иступили Бајице. Безрезервну одређеност и чврсту ријешеност о пружању подршке НОП-у они су исказали и протестном Резолуцијом, којом су енергично и смјело одбацили сваку сарадњу са окупатором као издајнички чин". (Уп.: Др Душан Мартиновић, *Цетиње град-херој*, Пожаревац, 1983, стр. 41-43).

Но и да је прочитао овај мој рад, Б. Л. не би био задовољан, јер га ни на том мјесту не спомињемо као "протагонисту". Сатисфакција ми је што га не помињу ни други истакнути историчари (академик Димитрије - Димо Вујовић, проф. др Александар Драшковић, др Радоје Пајовић и др.), познати револуционари и публицисте (Пеко Дапчевић, Васко Ивановић итд.), дакако, и бројни други списатељи који су писали о Бајичкој резолуцији и управо потенцирали њену аутентичност и значај у вријеме депресије ослободилачке борбе 1941-1942. године и народне револуције (1941-1945).

Према томе, крајње је непримјерено и нескромно од Божидара Лукића када тврди да није било њега као "првог и најодговорнијег судионика и протагонисте" не би, малтене, ни било Бајичке резолуције!?

Ево, шта он о томе и конкретно каже како су га, после завршеног Збора 12. марта поподне 1942, пресрела пред зградом "Зетског дома" тројица поменутих Бајица, честитали му и рекли "да су се договорили да за сјутрадан закажу састанак свих Бајица из села и Цетиња у селу Бајице ради договора". Тешко је повјеровати у реалност и могућност да се, такорећи, у току ноћи 12/13. март те године закаже састанак у Бајицама за 13. март прије подне, када је и одржан. Требало је обавијестити више од 200 Бајица у граду и у селу. Који би то "поклисари" и преко каквих "разгласних станица" могли обавијестити за неколико сати толико људства макар и на релативно малој територији концентрисаног. Биће да је овај састанак на којему је донесена Бајичка резолуција, ипак, раније заказан!

Но, тако Б. Лукић лакше конструише своју верзију да би тврдио, али веома неубједљиво, да је 12. марта 1942, после Збора у "Зетском дому", испред овог здања "зачета" Резолуција. С тим у вези, он готово категорички каже:

"Ето, сматрам да је на том мјесту тада зачета 'Бајичка резолуција'" (стр. 146.)

Уз то, додаје:

"То је моја пуна, иако укратко описана, ипак аутентично доживљена и вјерно приказана верзија о 'Бајичкој резолуцији'. Моја сатисфакција је то што сам доживио да, као први и најодговорнији судионик и протагониста, прикажем истину о том догађају" (стр. 147).

То би били укратко "аргументи" Божицара Лукића!

Да би задовољио своју сујету и у пуној свјетлости, дабогме несвјесно, показао свој егоцентризам, није штедио ни отровне стријеле - другима и мени упућене.